Спеціалізованій вченій раді ID8028
Державного торговельно-
економічного університету

ВІДГУК
офіційного опонента доктора психологічних наук, професора
Ткалич Маріанни Григорівни
на дисертаційну роботу Кривди Каріни Костянтинівни
на тему «Психологічне забезпечення професійного здоров'я менеджерів торговельних організацій»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 – «психологія»

Вивчивши та проаналізувавши дисертаційне дослідження та наукові праці Кривди К. К., опубліковані за темою дисертації, можна констатувати, що обрана тема дослідження є актуальною в науковому та практичному сенсі.

Цінність професійного здоров'я працівника набуває вагомості на рівні з реалізацією поставлених цілей і задач підприємств чи організацій будь-яких видів діяльності. Особлива увага до дослідження професійного здоров'я з'явилась завдяки зростаючому навантаженню в інформаційній, інтелектуальній та емоційній сферах у суспільстві як у звичайних умовах, так і особливо в умовах пандемії та війни. Велика кількість малих і великих підприємств із певною численністю працюючих у ринкових відносинах в умовах війни мають притримуватись оновлених принципів та відповідальності за соціальний захист, необхідності збереження здоров'я працівників шляхом його психологічного забезпечення.

Наукове завдання дисертанткою визначено у відповідності до наукової спеціальності, які полягають у комплексному дослідженні та з'ясуванні сутності й структурних компонентів професійного здоров'я, його чинників, особливостей профілактики та збереження.

Структура і висновки дисертації Кривди К. К. відповідають поставленій меті та завданням; чітко визначено об'єкт, предмет дослідження; обґрунтовано психодіагностичний інструментарій, що дало підстави для формування концептуальної моделі та проведення емпіричної частини дослідження, яка змістовно теоретично обґрунтована.

Наукова новизни дослідження, на думку дисертантки, полягає в тому, що вперше на емпіричному рівні з'ясовано особливості змісту, структури та проявів професійного здоров'я менеджерів підприємств торгівлі за професійним, психологічним, соціальним, функціональним та ресурсним структурними компонентами. Такий комплексний підхід щодо вивчення особливостей професійного здоров'я обстежуваних з порівняльним аналізом у довоєнний період, під час війни і через півтора роки війни дає підстави визначити напрями психодіагностики та його психологічного забезпечення в стресогенних умовах професійної діяльності фахівців. Розроблено концептуальну модель дослідження професійного здоров'я в умовах війни. Принципово новим є введення в модель блоку психологічного забезпечення професійного здоров'я, який включає принципи, мету, завдання і зміст психологічної допомоги;

- обґрунтовано авторську програму психологічного забезпечення професійної діяльності менеджерів торговельної організації, метою якої є формування компетентностей щодо підтримки, збереження, відновлення професійного здоров'я. Для реалізації програми розроблено практичні рекомендації щодо її застосування. Включення програми психологічного забезпечення менеджерів підприємств торгівлі у практичні рекомендації є суттєвою перевагою для широкого використання й ефективного надання психологічної допомоги фахівцям на різних етапах професійної діяльності в умовах війни.

За результатами теоретичного та емпіричного аналізу одержаних результатів авторкою зазначено, що її матеріали можуть бути використані при впровадженні заходів і засобів психологічного забезпечення освітнього процесу і професійного здоров'я фахівців підприємств торгівлі.

Практичну цінність має психодіагностичний інструментарій із розробленим авторським опитувальником чинників професійного здоров'я менеджерів підприємств торгівлі. Суттєвим вкладом щодо реалізації авторської програми психологічного забезпечення професійного здоров'я фахівців в умовах війни є практичні рекомендації з її використання.

Варто відзначити, що результати дисертаційного дослідження Кривди К. К. знайшли відображення у виконанні науково-дослідних тем «Професійне здоров'я і стрес працівників організацій» (державний реєстраційний номер 0122U001379), термін виконання: I кв. 2021 – IV кв. 2025 рр. та «Організаційно-психологічні детермінанти суб'єктивного професійного благополуччя особистості» (державний реєстраційний номер 0123U103900), термін виконання: I кв. 2022 – IV кв. 2026 рр.

У першому розділі «Теоретичний аналіз вивчення психологічного забезпечення професійного здоров'я фахівців» за результатами аналізу наукових джерел визначена наявність великого різноманіття теоретичних, методологічних підходів щодо вивчення психологічного здоров'я, оптимуму функціонування психіки, психічної й фізіологічної норми, патології та межових параметрів. Окрім того, авторкою з'ясовано, що поки відсутня однозначна загальна думка стосовно змісту поняття професійного здоров'я. З'ясовано, що концепція психологічного забезпечення професійного здоров'я має свої завдання, принципи, етапи та методи управління.

Кривда К. К. зазначає, що українські вчені внесли суттєвий вклад у розв'язання теоретико-методологічних та практичних проблем професійного здоров'я особистості у звичайних та особливих умовах життєдіяльності, також в дослідженнях представлено сучасні методи психодіагностики, новітні психологічні технології підтримки, збереження і відновлення професійного здоров'я фахівців та можливості особистісного зростання на різних етапах професіогенезу. Вченими розкрито як зовнішні, так і внутрішні детермінанти: військово-політичні, економічні, соціально-психологічні, медико-біологічні, екологічні загрози для професійного здоров'я особистості. З'ясовано, що виклики стосуються усіх сфер життя особистості на мікро- і макро- рівнях.

Підводячи підсумок теоретичного аналізу, дисертантка за результатами аналізу наукових джерел та результатів особистих досліджень, пропонує розглядати професійне здоров'я, як системну функціонально-динамічну властивість психіки особистості адекватного реагування на умови професійної діяльності і завдяки механізмам саморегуляції досягати динамічної рівноваги

взаємозалежності на психологічному, соціальному, фізичному, емоційному та вольовому рівнях. Це дає підґрунтя для забезпечення ресурсних можливостей фахівців, що зумовлює оптимальне функціонування всіх систем організму, оптимізацію процесів та станів і особливостей професійної діяльності фахівців.

У другому розділі «Організація та методичне забезпечення експериментального дослідження» авторкою представлено концептуальну модель дослідження психологічного забезпечення професійного здоров'я менеджерів підприємств торгівлі, яка передбачає три етапи дослідження: теоретичний, емпіричний, підсумковий із відповідними завданнями за кожним із етапів. Обраний психодіагностичний інструментарій охоплює усі компоненти професійного здоров'я: психологічний, соціальний, фізичний, ресурсний і професійний. Такий підхід дає змогу визначити психодіагностичний інструментарій, організацію дослідження та врахувати результати за опитувальником чинників професійного здоров'я менеджерів підприємств торгівлі під час війни і провести його експериментальну частину.

Дослідження проведено за чотирма блоками обраного інструментарію, які разом із авторським опитувальником охоплюють усі компоненти професійного здоров'я – психологічний, соціальний, фізичний, ресурсний і професійний.

Практичну цінність має психодіагностичний інструментарій із розробленим авторським опитувальником чинників професійного здоров'я менеджерів підприємств торгівлі. Суттєвим вкладом щодо реалізації авторської програми психологічного забезпечення професійного здоров'я фахівців в умовах війни є практичні рекомендації з її використання.

Третій розділ дисертаційного дослідження «Аналіз результатів експериментального дослідження професійного здоров'я менеджерів підприємств торгівлі та ефективності програми його психологічного забезпечення в умовах війни». На підставі аналізу наукових джерел та експериментального дослідження дисертанткою з'ясовано особливості проявів

професійного здоров'я у осіб контрольної та експериментальної груп і апробовано комплекс методик, який рекомендовано використовувати для дослідження і визначення рівня професійного здоров'я у обстежуваних. Комплекс методик включає: а) опитувальник «Оцінка способу життя та рівня здоров'я» Р. Страуба; б) методика «Індекс ресурсності особистості» Н. Водоп'янова і М. Штейн; в) методика «Професійне вигоряння особистості» К. Маслач і С. Джексон; г) методика «Професійна життєстійкість» О. Кокун; д) опитувальник «Чинники професійного здоров'я особистості» В. Корольчук, М. Корольчук, К. Кривда.

За результатами порівняльного аналізу оцінок показників експериментальної і контрольної груп менеджерів підприємств торгівлі апробовано обґрунтований комплекс методик для діагностики особливостей професійного здоров'я обстежуваних і визначення показань щодо застосування авторської програми психологічного забезпечення професійного здоров'я представників експериментальної групи та визначено її ефективність.

За результатами теоретичного та емпіричного дослідження, аналізу особливих умов діяльності з урахуванням проявів компонентів професійного здоров'я, які визначено у різні періоди війни, авторкою розроблено програму психологічного забезпечення професійного здоров'я фахівців. Метою програми є формування компетентностей щодо підтримки, збереження, відновлення професійного здоров'я.

Позитивним є те, що для реалізації програми психологічного забезпечення професійного здоров'я фахівців розроблено практичні рекомендації щодо її застосування. В роботі доведено, що про ефективність впливу програми психологічного забезпечення обстежуваних свідчать позитивні зміни показників методик експериментальної групи у порівнянні з контрольною, за якими визначають рівень професійного здоров'я менеджерів підприємств торгівлі.

Апробований у дослідженні комплекс методик дає можливість визначити в динаміці функціональні показники компонентів професійного

здоров'я менеджерів торговельних організацій – психологічного, фізичного, соціального, мотиваційного, духовного і з'ясувати особливості професійного здоров'я та показання щодо застосування комплексної програми психологічного забезпечення професійного здоров'я обстежуваних. Встановлено, що позитивні зміни компонентів професійного здоров'я менеджерів підприємств торгівлі за отриманими результатами дають підстави стверджувати, що цілеспрямована програма психологічного забезпечення професійного здоров'я виявилась ефективною та її рекомендовано до використання в системі надання психологічної допомоги фахівцям в умовах війни.

У цілому позитивно оцінюючи проведене дисертаційне дослідження та отримані результати, вважаємо за доцільне висловити деякі зауваження та побажання до окремих результатів дослідження.

1. У теоретичному розділі роботи представлений ґрунтовний аналіз вивчення психологічного забезпечення професійного здоров'я фахівців, але, на наш погляд, варто було б додати наочності поданому матеріалу у вигляді таблиць з систематизацією та узагальненням проаналізованих підходів.

2. В емпіричному розділі роботи обґрунтовано психодіагностичний інструментарій і надано характеристику вибірки. Водночас, опис складу експериментальної групи досліджуваних представлено недостатньо.

3. У третьому розділі дисертаційної роботи представлено розроблену авторкою програму психологічного забезпечення професійного здоров'я фахівців. З опису результатів її впровадження, не зовсім зрозуміло, як змінився мотиваційний компонент після використання програми.

4. Бажано було б в роботі зазначити наукові праці українських вчених, які виступили теоретичним підґрунтям розробленої програми психологічного забезпечення професійного здоров'я менеджерів торговельних організацій.

Вказані зауваження й побажання не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження, його теоретичної і практичної цінності як такого, що є завершеним, цілісним та самостійним.

Таким чином, на підставі аналізу дисертаційної роботи та ознайомлення із опублікованими працями дисертантки можна зробити висновок про те, що дисертація Кривди Каріни Костянтинівни «Психологічне забезпечення професійного здоров'я менеджерів торговельних організацій», подана на здобуття доктора філософії зі спеціальності 053 «Психологія», є самостійним завершеним дослідженням, яке має як теоретичне так і практичне значення.

Представлена дисертаційна робота на здобуття ступеня доктора філософії відповідає вимогам, визначеним наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 та Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка Кривда Каріна Костянтинівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Офіційний опонент:
професор кафедри психології
Запорізького національного університету,
доктор психологічних наук, професор М.Г. Ткалич

«05» квітня 2025 року

Підпис Ткалич М.Г. засвідчує:
доктор історичних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи
Запорізького національного університету Ю.О. Каганов